

ՄԱՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

PAUL PEETERS, S. J. Une Passion arménienne de Saint-Georges. (Extrait des Analecta Bollandiana, t. XXVIII, p. 249—271.) Bruxelles 1909.

Մեզ՝ հայերուս օրշափ ցաւալի ե հայերէնազեաներու զգալի կորուստը, նոյնչափ ուրախական ե նոր հայերէնազեաներու ծնունդը. այս վերջիններու կարգէն ե լեզուազեա Բոլլանդեանը՝ Peeters իւր հայագիտական ուսումնասիրութիւններովը. առնց կարգէն ե Ս. Գեորգայ վարուց հայ խմբագրութեան մը քննական թարգմանութիւնը.

1849ին Վենետիկ լոյս տեսան Ս. Գեորգայ վարուց նուիրուած զանազան արձակ ու շափաւոր հին խմբագրութիւններ. Այս խմբագրութիւններէն առաջինը «Վկայաբանութիւն Սրբոյն Գեորգայ զորապարհ» (էջ 5—28) կը համապատասխանէ յունարէն ի մὲν τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ եւ այլն վկայաբանութեան (Հմմտ. Bibl. hagiogr. graeca, Բ. տպ. էջ 94, Թ. 671), ըստ այսմ այնչափ նորութիւն մը չ'ընծայեր. երկրորդը, որովհետեւ անմուկ յարաբերութեան մէջ ե թէ յունարէն հին վկայաբանութեան հետ, որուն հետեւիքը պահուած ե Վենետիկի կրկնագիր հաստատորոններուն մէջ, եւ թէ կորսուած բնագիրը փոփոխապէս լրացրելու լատին երկու խմբագրութիւններու հետ, «an plus rapide examen» կ'արժանանայ արագորէն Հեղինակին գնահատման.

Թարգմանիչը հայ խմբագրութեանս յունարէնէ թարգմանութեան ժամանակին ինչորի թէ եւ չէ շուտօք, բայց լեզուին որպիսութենէն դիւրին ե հետեւեցնել թէ շատ հին ե, առանց սակայն մաշտոցեան լեզուի կնիքը վրան կրելու. Թարգմանութեանս աճին վրայ եղած գիտողութիւնը արժանի ե մտադրութեան. Յայն հաստատորոններու ե լատին երկու խմբագրութիւններու նման, դիտել կու տայ Հայագէտը, մեր հայերէն թարգմանութեան ոճն ալ թէպէտ անխնամ չէ, բայց կարօտ ե իսկական մշակութեան. Տեղ տեղ պարզապէս առաւել կամ նուազ աղաւաղուած բառերու կոյտ մըն ե, որոնց մէջ քերականական աղերս մը գտնելէն Տրաքարելու ե բոլորովին, ուրիշ տեղեր թէպէտ բառերն այսպէս կամ այնպէս քովէ քով եկած են, բայց նախադասութեան ընդհանուր իմաստը անհասկնալի կը մնայ, եւ այլն (p. 250). Այս միտութիւնները սակայն, կրնաք ըսել, Թարգմանիչն գիտնական ծանօթութիւններն գրեթէ փարատած են, ըստ որում այս տարականական տեղերը լուսաւորելու համար վերը յիշուած յոյն հաստատորոններ եւ լատին խմբագրութիւններէն զատ համեմատութեան առնուած ե խաւերէն բնագիրը եւ տեղ տեղ յառաջ բերուած ե նաեւ Ս. Կատարինէ Աղեքսանդրացւոյն վկայաբանութիւնը՝ Գեորգայ վկայաբանութեան հետ ունեցած յատուկ աղբիւրն պատճառաւ. այս համեմատութիւններով ի հարկէ անիմաստ տեղերն հասկնալի լեզուի կը վերածուին եւ հայ բնագիրն շատ մը վրիպակներ կը սրբագործին. զոր օրինակ «է Լուսաւորածոցն» (էջ 29) կ'ուղղուի «յաւառածոցն», «է

յերին» իբրեւ (էջ 31) «յերիւն», «մանկութիւն Բանաւորացն» (էջ 32) «մանկութիւն Բանաւորացն», «լուսն հեղոր արին նորա» (էջ 32), որովհետեւ, լատ. Ա. օրին. ունի sicut aqua, Թարգմանիչը կ'ուղե րնթեռնուլ «իբրեւ» զնորա. «Եստեղծ ցարդն» փոխելով ինքնուրույն Արարչոյն (էջ 46) կը Թարգմանուի inspirata illi anima a Deo vivente, ըստ այսմ ուղղուելով կը կարգաւորի «լուսն Ժէւոյ, եւ այլն:

Քանի մը անորք բառերու նկատմամբ արուած ծանօթութիւններն յիշեք հոս. «Ուղևւորացն» հարկեւել զգրուի նորա» (էջ 32) կը Թարգմանուի et velut securi contenti caput eius, լատ. Ա. օր. ունի «երկաթի ուսամբ» (malleo f.) Բ. օր. «կապարաւ» (plumbo), Թարգմանիչը բառ կ'ուղե ուղղել — ասի — (ascia) եւ այլն իմաստով ալ Թարգմանած է. — «Թարգմանեաց կանխել է բէլի կամարին» նախադասութիւնը կը Թարգմանուի iussit enim suspendi mediae absidi (կամ աւելի անմուկ իմաստով oculi absidis) — «բացեալ զերան նորա եւ եղեալ ուր ստին նորա (sic. միւս օր. զերանեւ եղ. դստինն) եւ զնաւ. ծէքաւ պղեցեցին ուժգին մամլովքն» (էջ 50). Թարգմանուած mamillas papillasque eius (լէքծ նոր). — «Ու գայ Աստուած բայց յԱպղոնէ եւ Երեմիոյն եւ Արամիոյն» (էջ 35) կը Թարգմանուի praeter... Hormisdam, Aramazum, Երեմիոյն, ձեւը («Հերմէսի» (Ερμης, ιν) նորանշան միկ սեռականը կը թուի (Հմմտ. հին. ἑρμειον ձեւը), կամ ուղղելի «Երմիսի» յմմտ. «ՉՀերմիսի» ձեւը Ոսկեր. Ես. 291, ապա ուրեմն Որդիք հետ առնշուի շուրհ, տես նաեւ վկայաբանութեանս (էջ 29) «Ապղոն եւ Երման եւ Երեմիոյն» խոսքը, որ Թարգմանուած ե Hermes. իսկ Արամիոյն հոս յս. Ζεύς (Juppiter) թարգմանութիւնն է, Հմմտ. «Ամմա՛ Տէ... եւ հայերէն Արամիոյն Ոսկեր. Պաւլ. Կ. 302. «Ի կրեապացւոյ քաղաքին շիրիմ ինչ եր Գիւց» (Ιώος), այսինքն ե Արամիոյն. անք էջ 301. լուսաւորչն ե ուրեմն Թարգմանել praeter... Hermen, Iovem եւ այլն:

Հ. Ա. ԱՐՈՐԴԱՆԻՆ

Միտիւմ Պրոֆ. Ս. Ս. — Մարտինի լեզու, Ա. Տարի. Բերական-Ընթերցարան պատկերազարդ, Գ. տպ. 1909. զին 3 դր. — Բ. Տարի. Ընթերցարան պատկերազարդ, Գ. տպ. 1910. զին 5 դր. — Գ. Տարի. Ընթերցարան պատկ. Բ. տպ. 1910. զին 6 դր.:

Մեր առջեւն ունինք Մայրիկի լեզուի նախակրթարաններու յատուկ երեք հաստորներն հեղինակութեամբ Միխիլ Գրատանի եւ հրատարակութեամբ Սիւնեաց Գրատանի. Ըստ հաճոյքով կը թերթերը եւ կը զննենք այս երեք հաստորներն, որոնք Պոլսի հրատարակեալ նմանօրինակ գատաւորց կարգէն չեն. նիւթերն իմաստով պատրաստուած, կոկիկ եւ միջոցներ լեզուով յիշուած եւ իսկապէս մանկավարժական մեթոդով մշակուած

